

матеріал А.Зеленгура, котрий підсумував розгорнуту дискусію в 1968р.

Кінець 1960-х – початок 1970-х рр. – період брежнєвського застою, часи значних успіхів та суперечливих протиріч в історії України та Радянського Союзу. Культура та освіта й надалі перебували під ідеологічним пресом парткерівництва.

1970р. не стало самого Василя Олександровича Сухомлинського. Дискусія навколо „Етюдів...” не припинялася в радянські часи, продовжилася вона й після 1991р. і, як видно, триває й досі. Головні матеріали дискусії 1970-1990рр. ввійшли до другої частини, а розвідки за 1993-2000рр. – до третьої частини „Педагогических этюдов...”.

Цікавою за змістом та логічною за побудовою є післямова О.В.Сухомлинської, де узагальнена практично вся історія „Етюдів про комуністичне виховання” та визначено їх значення в загальному контексті розвитку педагогіки.

Українська, європейська школа, педагоги-практики впродовж ось уже понад 40 років досліджують багату творчу спадщину Василя Сухомлинського. Час підтвердив істинність багатьох його поглядів на систему освіти, підходів щодо виховання громадянина-патріота. Книга про В.О.Сухомлинського – фундаментальний внесок в сухомлиністину, в історію національної, європейської освіти.

Дата надходження статті:

„2” вересня 2011 р.

УДК 37.035.3 - 021.121:929 В.О.Сухомлинський (045)

Г.В.ТЕРЕЩУК,

*доктор педагогічних наук, професор
(м.Тернопіль)*

Актуальність ідей В.Сухомлинського у проблемі трудового виховання і навчання сучасних підлітків

У статті розглянуто науково-педагогічні положення спадщини В.О.Сухомлинського, які стосуються трудового виховання і навчання, професійного самовизначення учнів підліткового віку. Проаналізовано педагогічні основи виховання що й сьогодні залишаються важливими як для організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі, так і для виховання дітей в умовах сім'ї.

Ключові слова: науково-педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського, трудове виховання, трудове навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Для сучасного перехідного періоду в житті України характерні суперечливі тенденції, які неминуче позначаються на підготовці молоді до майбутньої трудової діяльності. Демократизація, ринкова економіка, отримання громадянами прав і свобод супроводжуються необхідністю посилення особистої відповідальності за свою долю, небаченого досі зростання ролі кожного у життєвому та професійному самовизначенні, власному благополуччі. Трудове виховання і навчання як окремі ланки загальної освіти повинні відіграти у цій справі особливу роль. Перш за все слід відмовитись від усталеного за попередні десятиліття усередненого підходу до учнів, який часто призводив до нівелювання їх здібностей та обдаровань, до виховання в дітей апатії до певних видів трудової діяльності, особливо тих, що пов'язані з домінуванням фізичної праці.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблеми трудового виховання та навчання, пошук ефективних шляхів використання творчої спадщини видатних педагогів минулого, розкриття їх потенціалу для науки і практики відноситься до універсальних проблем сучасної вищої школи. Їх сутність розкрита й описана в дослідженнях І.Зязюна, О.Коберника, В.Мадзігона, В.Сидоренка, В.Тименка Д.Тхоржевського, та ін. Поряд з цим гуманізація процесу трудового виховання містить широке коло проблем, розв'язання яких вимагає значних зусиль як вчених, так і практиків.

Формулювання цілей статті... Метою статті є здійснення аналізу виховних аспектів педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського з проблеми трудового виховання та навчання підлітків.

Виклад основного матеріалу... Переломним віковим періодом як у фізіологічному, так і соціальному аспектах щодо самовизначення у майбутніх життєвих планах є підлітковий вік. В.Сухомлинський у своїй праці „Народження громадянина”, присвяченій цьому віковому періоду,

писав: „спостерігаючи працю підлітків, я переконався, що існує залежність між розвитком розуму, розумовими здібностями і майстерністю рук” [4, с.264].

Гармонійне поєднання фізичного і духовного — чи не одне з найголовніших завдань виховання підростаючого покоління. Для його реалізації у підлітковому віці пропонується поєднувати працю і відпочинок, але особлива роль відводиться урокам трудового навчання. При цьому педагог важливого значення надавав підбору видів рухів, уникненню фізичного перенавантаження. „У майстерні, в робочих кімнатах гуртків, у лабораторіях, на ділянці і в саду важливе місце займала тонка, віртуозна, філігранна праця, що вимагає розрахунку, узгодженості сили й розуму, постійного самоконтролю”. Тому велике значення надавалось різьбі по дереву, виконанню роботи, пов’язаної з „тонкою обробкою дерева, металу”, керуванню машинами [2, с.369]. Наведений вище фрагмент із твору В.Сухомлинського „Народження громадянина” вказує на одне з основних правил підбору змісту предмета „Трудове навчання” — цей зміст повинен забезпечувати оптимальне поєднання посиленості фізичного навантаження, виконання переважно складних рухів та інтелектуальної насиченості дій учнів. При цьому автор застерігав: „неробство, як і бездумне завантаження будь-якою фізичною працею, аби тільки не допустити неробства, — все це однаково згубно позначається на розумовому розвитку підлітків” [2, с.407].

Ряд думок В.Сухомлинського про незаперечну роль „Трудового навчання” як шкільного предмета не лише у фізичному, а й розумовому, інтелектуальному розвитку учня переконливо доводять безспідставність тверджень деяких чиновників освітянської галузі чи навіть учених-педагогів про те, що цей предмет вичерпав себе у педагогічному плані, не відповідає сучасному рівню розвитку науки і техніки, новітнім технологіям у сфері виробництва і побуту. Так, безперечно, зміст цього шкільного предмета потрібно кардинально вдосконалювати. Але доки ще буде потрібно доводити роль залучення дітей, особливо підлітків, до науково обґрунтованої посиленої праці у шкільних майстернях, на пришкільних ділянках у загальному розвитку дитини, у зміцненні її здоров’я, вихованні поваги до людей праці, у професійному самовизначенні учнів, у засвоєнні базових знань і умінь, необхідних для інженерної освіти, зрештою, для елементарної технічної грамотності, яка потрібна кожній людині у повсякденному житті, в побуті?

Читаючи даний твір видатного педагога, помічаємо, що інтелектуальне багатство шкільного життя, вільний розвиток дитячих обдаровань він пов’язував з розумовим життям і фізичною працею також шляхом залучення учнів до гурткової роботи. „Цінність гурткової роботи полягає в тому, що кожен може протягом тривалого часу випробовувати свої задатки, здібності, виражати в конкретній справі свій нахил, знаходити улюблену працю” [2, с.570].

На думку В.Сухомлинського, праця має поєднуватись не тільки з розумовим вихованням. Вона повинна відігравати роль виховної сили у гармонійному розвитку особистості. „Праця, відірвана від ідейного, інтелектуального, морального, естетичного, емоційного, фізичного виховання, від творчості, від інтересів і потреб, від багатогранних відносин між вихованцями, стає для вихованців повинністю, яку їм хочеться швидше „відбути” [1, с.568].

Для сучасного періоду розвитку українського суспільства велике значення мають педагогічні погляди В.Сухомлинського на виховання громадянського начала в праці, почуття власної гідності. Ця проблема відіграє особливу роль у теперішній період суспільного буття в Україні, коли серед школярів популярності набувають ідеї швидкого власного збагачення будь-якою ціною, в тому числі за рахунок нечесної і непомірної експлуатації чужої праці, ігнорування інтересів держави і юридичних та моральних норм, самоутвердження силою тощо. „Важливо, щоб в основі громадянських почуттів лежала трудова гордість підлітка, переживання тієї думки, що в улюбленій праці він неперевершений майстер” [1, с.578].

Мусимо визнати той факт, що переважна більшість фундаментальних положень радянської педагогіки щодо „виховання якостей особистості передового трудівника соціалістичного виробництва” були справедливими і є актуальними й сьогодні. Їх на власному педагогічному досвіді перевірів В.Сухомлинський. Тому у сучасній освітній політиці держави посилення ролі праці у вихованні підростаючого покоління повинно бути не ідейною настановою, а реальним вихідним положенням конструювання змісту сучасної освіти. „Радість праці своєрідна. Її можна порівняти хіба що з почуттями, які переживає людина, піднімаючись на вершину високої гори... Той, хто пізнав це почуття, збагнув ази життєвої мудрості: радощі життя оплачуються працею, їх треба здобувати” [2, с.581–582].

Логічне продовження багатьох думок про трудове навчання та виховання підлітків виражене В.Сухомлинським у „Листах до сина”. „Якщо людина закохана в свою працю, вона прагне, щоб і в самому трудовому процесі, і в його наслідках було щось прекрасне” [1, с.598]. Видатний педагог вбачав у трудовому навчанні засіб естетичного виховання дітей. У „Листах до сина” ще глибше обґрунтовується ідея розвитку індивідуальних особливостей дітей, виражена у книзі „Народження громадянина”. Педагог чітко виділяє різницю між інтересами і покликанням. На його думку,

покликання — це інтерес, помножений на працю. Тут можна прослідкувати, що основні свої педагогічні ідеї і переконання В.Сухомлинський застосовує і у вихованні власного сина. В одному з листів, щоб показати синові приклад краси творчої праці і тим самим закликати його до правильного вибору майбутньої трудової діяльності і професії, педагог наводить цитату з розповіді садівника й лісника Юхима Пилиповича: „мудрість людська – на кінчиках пальців... Кожен повинен бути господарем у своїй справі – ось про що не можна забувати. Якби я почав учитися на інженера чи лікаря, чи на вчителя – нічого б з мене не вийшло. Вийшла б людина, що заробляє собі на хліб насущний... Треба, щоб у кожній людині розгорілася „іскра” – ось тоді й вийде справжня людина” [1, с.599].

У батьківській педагогіці В.Сухомлинського чітко прослідковується настанова про необхідність виховання у дітях почуття власної відповідальності за життєвий вибір, розвиток свого покликання. Ця настанова, як уже згадувалось на початку статті, особливо актуальна сьогодні. Визнаючи роль соціуму, різноманітних виховних впливів у формуванні покликання педагога, разом із тим підкреслює, що й „господар задатків творить своє покликання”. При цьому наголошується на важливості активної, діяльнісної позиції, аналізі душевного стану: „утверджувати в собі покликання — це значить щось робити, щось створювати, а не заучувати готові істини, не копіюватися в своїх почуттях, намагаючись знайти відповідь на запитання: чи подобається мені ця праця чи ні? Подобається людині те, у що вона вклала частинку власної душі, — це найголовніше” [1, с.602].

Характерним для батьківської педагогіки В.Сухомлинського щодо трудового виховання і професійного самовизначення є метод переконання, який ґрунтується на різноманітних прикладах з життя, про тих людей і ті випадки, які знайомі не лише йому, а й синові. Таким чином досягається безпосередній вплив на формування власної життєвої позиції сина, на стан його душі, на внутрішні мотиви вибору. У листах до сина Василь Олександрович терпеливо доводить власні погляди, спонукає сина на висловлювання своїх поглядів, веде рівноправну суперечку, але у жодному випадку не „опускається” до „читання моралі” чи нав’язування своєї позиції.

В.Сухомлинський в одному з листів пише: „Є в нашій справі така свята річ, як переконання. Це також одна з найбільш полум’яних сторінок книги педагогічної мудрості: скільки списів зламано в спорах про переконання, скільки думок висловлено, а все-таки досі є випадки, коли груди в людини гранітні (знання), а ноги – глиняні (переконання). Чому ж так трапляється? Тому, що діти, підлітки заучують істини, але не беруть участі в боротьбі за перемогу істини. Не роблять нічого для того, щоб істина втілювалась у творчості, у праці, в діянні” [1, с.605].

Висновки... Отже, у працях „Народження громадянина” та „Листи до сина” В.Сухомлинський висловлює ряд науково-педагогічних положень, які стосуються трудового виховання і навчання, професійного самовизначення учнів підліткового віку. Ці положення і сьогодні залишаються важливими як для організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі, так і для виховання дітей в умовах сім’ї. Перш за все цінними є ідеї видатного педагога щодо гармонійного поєднання розумових і фізичних здібностей, особливої ролі трудового навчання як шкільного предмета, здійснення особистісного підходу до учнів, врахування їх задатків, інтересів і нахилів у трудовому навчанні і професійному самовизначенні. Особлива роль у трудовому вихованні відводиться методу переконань. Останні мають стати внутрішнім стимулом, основою дій і вчинків підлітка. Самореалізуватися ж людина може лише у такій праці, яка відповідає її покликанию.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сухомлинський В. О. Листи до сина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори [В 5 т.]. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С.585–657.
2. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори [В 5 т.]. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С.283–582.
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори [В 5 т.]. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 1. – С.55-208.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори [В 5 т.]. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С.7-279.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори [В 5 т.]. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 2. – С.149–418.

Анотація

Г.В.Терещук

Актуальность идей В.Сухомлинского по проблеме трудового воспитания и обучения современных подростков

В статье рассмотрены научно-педагогические аспекты наследия В.А.Сухомлинского, затрагивающие проблемы трудового воспитания и обучения, профессионального самоопределения учеников подросткового возраста. Проанализированы педагогические основы воспитания, которые и сегодня остаются важными

как для организации учебно-воспитательного процесса в общеобразовательной школе, так и для воспитания детей в условиях семьи.

Ключевые слова: научно-педагогическое наследие В.А.Сухомлинского, трудовое воспитание, трудовое обучение.

Summary

H.V.Tereshchuk

Topicality of V. Sukhomlyns'kyi's Ideas in the Problem of Labour Education and Teaching of Contemporary Teenagers

Scientific-pedagogical conditions of V.O. Sukhomlyns'kyi's heritage concerning labour education and teaching, professional self-determination of pupils of juvenile age have been studied in the article. Pedagogical bases of upbringing that remain important both for organization of educational process in comprehensive secondary school and for upbringing of children in family conditions have been analyzed.

Key words: V.O. Sukhomlyns'kyi's scientific-pedagogical heritage, labour education and teaching

Дата надходження статті:

„2” вересня 2011 р.

УДК 371.65:929В.Сухомлинський(477)(045)

З.Ю.ТКАЧЕНКО,

директор державного
педагогічно-меморіального
музею В.О.Сухомлинського
(с.Павлиш Онуфріївського району Кіровоградської області)

Невичерпне джерело мудрості

В статті подається коротка інформація про історію створення музею, основний фонд та на прикладі практичної діяльності державного педагогічно – меморіального музею В.О.Сухомлинського розглядається використання його потенціалу в реалізації ідей видатного педагога – земляка.

Ключові слова: історія, музей, реалізація, джерело, мудрість.

Сукупністю своїх праць В.О.Сухомлинський стає в рівень зі світовою педагогікою, посідаючи в ній окреме місце. Розвиваючи ідеї гуманізму, загальнолюдських і національних цінностей, він став уособленням гуманізму як особистість, як сільський учитель, як директор, як педагог – дослідник. Його творче надбання починає набувати загальнолюдського, загально педагогічного звучання.

О.В.Сухомлинська

Кіровоградщині судилося стати педагогічною Меккою. Наша земля зростила великого вчителя, який вписав яскраву сторінку в історію вітчизняної та світової педагогіки.

Василь Олександрович Сухомлинський – український Просвітитель, Добротворець, Гуманіст.

Герой Соціалістичної Праці (1968р), член-кореспондент АПН СРСР (1968 р), Заслужений вчитель України (1958 р), директор Павлиської середньої школи (1948 – 1970рр), публіцист, дитячий письменник, а перш за все – Учитель, Людина, іменем якої названі вулиці і навчальні заклади.

В.О.Сухомлинський залишив нащадкам 48 книг, понад 600 статей, 1500 казок та оповідань для дітей.

Спадщина видатного педагога розійшлася по всьому світу, живе своїм життям. На початку ХХІ ст. вийшло 65 його творів, 371 видання тиражем близько 15 млн. екземплярів. Вони перекладені на 59 мов світу.

Справжньою творчою лабораторією вивчення і впровадження ідей В.О.Сухомлинського є державний педагогічно-меморіальний музей на батьківщині Педагога.

Перша експозиція музею на громадських засадах була відкрита при Павлиській середній школі у 1972 році.

У 1975 році відповідно до постанови Ради Міністрів УРСР від 19 лютого 1975 року (№ 85) музей набув статусу державного педагогічно-меморіального музею.

Копітку, воістину подвижницьку роботу щодо збереження і упорядкування спадщини В.О.Сухомлинського здійснила його дружина і вірний друг Ганна Іванівна Сухомлинська.

Понад 1500 предметів (сімейну бібліотеку, особисті речі Василя Олександровича, фотографії, усі видані в СРСР і за кордоном праці педагога, рукописи, магнітофонні записи виступів перед